

P r i n o s i

UDK: 261.8

261.6

Primljeno 5/2003.

ŠTO PRIPADA ZAJEDNO, MORA SRASTI. MISLI O JEDINSTVU EUROPE

Joachim kardinal Meisner, Köln¹

1. Nakon tzv. preokreta u Srednjoj i Istočnoj Europi mi Europljani imamo jedinstvenu priliku da postanemo ujedinjeni kontinent. Na putu prema svijetu koji se povezuje u jednu cjelinu to bi bio važan korak i istodobno jasan znak. Zapadna je Europa na tome putu prema svome jedinstvu već daleko odmakla, ali velikim dijelom tako da je stekla mnoga materijalna dobra, a svoju dušu pak u znatnoj mjeri izgubila. Istočna i Srednja Europa bile su ujedinjene nametnutom nehumanom ideologijom pod sovjetskim imperijalizmom.

Danas Istočna i Srednja Europa moraju u sebi (*in se*), u slobodi srasti, a u isto vrijeme i sa Zapadnom Europom. To srastanje je primjerice u Njemačkoj osobito potrebno i služi kao primjer za Europu. Premda smo mi Nijemci zacijelo uvijek ostali jedna nacija, ponovno ujedinjenje nakon 40 godina stvara nam velike poteškoće. Ako je to već tako kod naroda s istom poviješću i jezikom, neće biti lakše ni između različitih naroda i nacija.

2. Ljudi u svojoj sličnosti s Bogom čeznu za jedinstvom. Ta težnja proizlazi iz čovjekove čežnje za zajedništvom. Čovjek je stvoren na sliku Boga koji je trojstven, ali u ljubavi jedan. Zato želi jedinstvo. Njemački pjesnik Friedrich Schiller veli u svojoj Odi

¹ Ovo je tekst predavanja što ga je kardinal Joachim Meisner 8. svibnja 2003. održao za studente i profesore Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu.

radosti koju je Beethoven uglazbio u znamenitoj Devetoj simfoniji: "Budite zagrljeni milijuni, poljubac cijeloga svijeta". Ne zaboravimo da taj tekst i glazba čine himnu Europe.

Slično je potom formulirao Komunistički manifest, ali ni izdaleka tako lijepo: "Proleter i svih zemalja ujedinite se!" U tu svrhu bila je osnovana tzv. Komunistička internacionala. Karl Marx je u komunističkom pokretu pozvao na bratimljenje i njegova je ideja propala. Htio je ljude učiniti braćom i sestrama, ali pod uvjetom da se isključi Oca na Nebu. Takav, u sebi protuslovan pokret morao je naravno propasti.

Krist kaže: "Da svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi" (Iv 17,21). Zato je ustanovio Crkvu ne kao Internacionalnu nego kao nadnacionalnu ustanovu.

3. Kršćanski poziv Europljana sastoji se u tome da sudjeluju i surađuju na tom djelu ujedinjenja. Duhovni temelj nove i jedne Europe ne može biti gospodarstvo i ekologija, šport i tehnika, nego Evanđelje koje je Europu do danas kulturalno duboko prožimalo. Izbacimo li iz europskoga krajolika katedrale, crkve i samostane, nećemo Europu kao takvu više prepoznati. To je neposredna zadaća europskog kršćanstva: da na Istoku i Zapadu podigne razinu kršćanske kulture.

Kultura kao služenje ljudima živi od kulta kao službe Božje. Kultura je ljudska strana božanskoga kulta. Budući da je kršćanska kultura još i danas zajednički nazivnik europske obitelji naroda, oživljavanje kršćanstva je služenje na korist jedinstva Europe.

4. U vezi s tim moramo se iskreno preispitati. Kršćanstvo je u Zapadnoj Europi u velikoj mjeri izgubilo misterij, a time i svoju dušu. Slijedom toga izgubilo je srce bogoslužja i služenja svijetu, a time i svoju prožimljuću snagu. U Katoličkoj crkvi naših zapadnih društava danas više ne postoji jedinstveno shvaćanje Crkve. Crkva se velikim dijelom promatra kao socijalna ustanova, kao uslužni servis, kao poslodavac, kao odavno prevladani ostatak prošlosti, kao aparat moći klera ili u najboljem slučaju kao zajednica istomišljenika, dakle kao interesna udruga ili kao mjesto komuniciranja. Ljudi sve manje razumiju i shvaćaju javni oblik Crkve iz Apostolskog vjerovanja, gdje se ona opisuje kao sveta Crkva. Upravo odsutnost toga promatranja Crkve kao misterija, tj. kao sakramentalne stvarnosti pogubno se odražava na mnogim crkvenim područjima.

Tako je smanjivanje broja svećeničkih ređenja barem jednim ne malim dijelom uzrokovano često slabim ili posve odsutnim

sakramentalnim shvaćanjem svećeničke službe. Stvarni deficit u današnjemu shvaćanju Crkve Zapadne Europe nije u tome da je Crkva kao socijalna i povijesna ustanova uvijek iznova potrebna obnove, nego u nedostatku svijesti da je ova Crkva utemeljena na životu, smrti i uskrsnuću Isusa Krista, da on nju i danas vodi i uzdržava, da je Krist u Crkvi prisutan za nas i za svijet, štoviše, da u Crkvi Krist nastavlja živjeti.

Iz toga slijedi profaniranje liturgije, što je najjasniji pokazatelj koji ukazuje na gubitak misterija. Brojni vjernici koji se redovito okupljaju na euharistiju zacijelo su još donekle svjesni da je liturgija središte i vrhunac crkvenoga života kako to Koncil izričito naglašava. Unatoč tome, sve većem broju kršćana postaje strana sama bit liturgije i shvaćanje njezinih izražajnih oblika.

Kod misnih slavlja na kojima sudjeluju mnogi tzv. rubni kršćani - kao kod sprovoda i vjenčanja - svećenik ne može pretpostaviti da prisutni imaju liturgijsko iskustvo i da su im poznati crkveni liturgijski oblici, geste i riječi. Nije problem u tome da razmišljamo i raspravljamo o pitanjima izvanjskog odvijanja liturgije, nego da ljudi sve više nemaju teološki pristup razumijevanju liturgije niti su upućeni u tijek liturgijskih obreda. Tako dolazi do nekih vrlo čudnih i teološki neutemeljenih liturgijskih improvizacija koje samovoljno provode pojedinci. Time je izgubljeno otajstvo liturgije, a s njime i jedinstvo s Općom crkvom. Gdje se pak lik Crkve u bogoslužju više ne prepoznaje, ondje zamire i umire Crkva što pokazuju primjeri Nizozemske i Švicarske njemačkoga govornog područja.

5. Posebna je karizma Crkve u Srednjoj i Istočnoj Europi što je očuvala misterij i time svoj teološki identitet. "Ex oriente lux" - "Svjetlo dolazi s Istoka". Istok ima posebni afinitet i bliskost prema Mariji jer je - nasuprot Zapadu - uvijek očuvao veću osjetljivost za misterij inkarnacije, a time i za shvaćanje pneumatologije, mariologije i ekleziologije. Dok smo mi na Zapadu teološki usredotočeni i fiksirani na događaje Reformacije od prije 500 godina, dakle na opravdanje po križu i uskrsnuću Krista, o čemu kako se čini rasprava još uvijek nije završena, izgubili smo velikim dijelom misterij utjelovljenja Božjeg u Isusu Kristu po Duhu Svetomu od Marije Djevice, a time i razumijevanje Crkve kao "Otajstvenog tijela Kristova", kao "Svete udruge". Stoga nam na Zapadu tako teško pada pristup Mariji kao personificiranoj Crkvi, premda Koncil izričito definira mariologiju unutar ekleziologije. Božjim utjelovljenjem zemlja je posvuda postala Svetom zemljom, a Marija svim narodima sumještanka i sunarodnjakinja. Time i Crkva narodima nije nešto strano ni navrnuto.

U Mariji Bistrici Hrvatima je Marija Hrvatica,
u Čenstohovi Poljacima je Marija postala Poljakinja,
u Przybramu Česima je Čehinja,
u Levoci Slovacima je Slovakinja,
u Altöttingenu Nijemcima je Njemica,
u Guadelupi Meksikancima je Meksikanka.

Može se razviti jedna cijela marijanska topologija. Crkva u Marijinim svetištima i u njihovim narodima nije strano tijelo, nego bitni dio njihova vlastita identiteta.

Crkve u Srednjoj i Istočnoj Europi mogle su iz te bliskosti inkarnaciji sačuvati veliko strahopoštovanje i neposrednost prema Zemlji sukladno Gospodinovoj riječi: "Kako na nebu tako i na zemlji". Na Zapadu je Zemlja vrlo brzo definirana kao sredstvo za postizanje cilja. Ruski filozof religije V. Solowjev rabio je pojam teo-materijalizam čime želi izraziti protegnuće i primjenu inkarnacije na sva područja ljudskoga života.

Pavao o tome svjedoči u Poslanici Rimljanima: "Ono nevidljivo njegovo (Božje), vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabire" (1,20). Kao što je druga božanska osoba u Isusu Kristu u ljudskoj naravi i ljudskom konkretnom biću uzela svoj tjelesni lik, tj. postala vidljivom, čujnom i opipljivom, tako se sve unutarne u kršćanstvu mora iskazati prema van, a sve izvanjsko mora biti izraz unutarnje stvarnosti te u njoj naći svoje pokriće. Kao nekoć od Marije, Riječ mora postati tijelom, a ipak ostati Riječ.

U tom pogledu Marija u Crkvama Srednje i Istočne Europe ostaje kršćanima nužna duhovna orijentacija. Ekstenzivna prisutnost Crkve u svijetu mora naći pokriće njezinom intenzivnom prisutnošću i na njoj se temeljiti. Samo na taj način Crkva je u sukladnosti s misterijem Krista koji je pravi Bog i pravi čovjek. To nam jamči Marija, koja ostaje prisutna u tajni Crkve kao Bogorodica te nam je rodila Sina čovječjega koji je istodobno Sin Božji.

6. U susretu Crkava Srednje i istočne Europe s Crkvom u Zapadnoj Europi kao vrhovno pastoralno načelo važi pravilo apostola Pavla: "Sve provjeravajte: dobro zadržite" (1 Sol 5,21). Duhovna slabost Crkava u Zapadnoj Europi očituje se u tome što je njihova ekstenzivna prisutnost veća nego li njihova intenzivna prisutnost. Izgubile su kristološku ravnotežu. "Pravi čovjek" je veći nego "pravi Bog". Ili slikovito rečeno: Crkve Zapadne Europe slične su automobilu kojemu je karoserija za motor postala prevelika i

preteška. Zato se stalno pregrijava. Rješenje bi bilo ili ugradnja većega motora ili montiranje manje karoserije. Automobil mora stići u nebeski Jeruzalem, Mercedesom ili Golfom, svejedno. Glavno je da stignemo u nebeski Jeruzalem.

Crkve Srednje i Istočne Europe imaju sada mogućnost da se ekstenzivno razviju. Pod prisilnom vladavinom komunizma njihova je intenzivna prisutnost zacijelo bila veća od ekstenzivne, tj. duhovni sadržaj bio je veći od crkvenog izvanjskog društveno-političkog i socijalno-karitativnog angažmana. I tu je bila poremećena kristološka ravnoteža. Krist, pravi Bog i pravi čovjek, i ovdje je jamačno bio vidljiv, ali tako da je "pravi Bog" bio veći od "pravoga čovjeka". Ni to ne odgovara Kristovoj zbilji.

Poželjno je i razumljivo da se sada u Srednjoj i Istočnoj Europi iz teoloških motiva pokušavaju nadoknaditi potrebe materijalne naravi, u čemu je Crkva dugo vremena oskudijevala. Pritom bi Crkve nužno trebale pripaziti da u svojoj sredini budu toliko prisutne koliko to mogu pokrivati svojom intenzivnom duhovnošću. Naša obveza u Zapadnoj Europi jest da im pomognemo postići kristološku ravnotežu kako bi izvanjski mehanizam odgovarao unutarnjoj teološkoj duhovnoj zbilji pojedinačnih mjesnih Crkava.

Želio bih srednjoeuropskoj i istočnoeuropskoj subraći žarko preporučiti: Ne gradite više samostana nego što imate redovnika i redovnica! Ne gradite veće crkve nego što su vjernicima potrebne! Ne osnivajte veće socijalne ustanove nego što ih kršćanski vjernici mogu voditi! Mi u Zapadnoj Europi ne trebamo svoju braću i sestre poticati na nešto što ne dopuštaju unutarnje duhovne mogućnosti pojedinačnih mjesnih Crkava. Naša negativna iskustva s prevelikom ekstenzivnošću trebala bi poslužiti kao opomena da od njih sačuvamo naše susjedne Crkve u Srednjoj i Istočnoj Europi. Tada će Crkva biti "Crkva koja hrabro nastupa u javnosti" (Kirche im Vormarsch). Tà Crkva nije u prvom redu institucija nego ekspedicija.

7. Crkve Srednje i Istočne Europe, sačuvavši misterij, nada su za ljude u cijeloj Europi. Čovjek je uvijek u napasti da svojim umom dohvati misterij Krista te rastavi u njemu obje realnosti Boga i čovjeka. On to čini na taj način da počovječuje (vermenschlicht) utjelovljenog Boga, ili ga odvaja od svijeta (entweltlicht) i vraća ponovno na nebo. Tako Krista na neki način ograničava samo na nebo.

Drugi pokušaj čovjeka da ove realnosti odvoji događa se u apsolutiziranju Zemlje i čovjeka. Zemlja se na taj način takoreći ponovno divinizira u smislu da ju se "otkopča" od Boga kao što Pavao kaže u Poslanici Rimljanima. Ona time preuzima ulogu idola.

Konačno kršćanin poznaje i napast da od Marije učini samo majku čovjeka Krista, niječući njegovo začće po Duhu Svetomu i dovodeći u pitanje Kristovo Božje sinovstvo. To je velika napast na Zapadu koja nam pokazuje da potiskivanje Boga iz svijeta vodi svijetu bez Boga. S druge strane svijet lišen Boga stvara ljudima apstraktnog Boga bez svijeta.

Upravo Marija kao Majka Božja čuva nas da ne iskvarimo Kristov misterij odvajanjem njegove čovječnosti od njegova božanstva. Kako je poznato, Marijino je bogomaterinstvo definirano godine 451. na Koncilu u Efezu kao potpora vjeri u Kristovo božanstvo. Upravo zato što Crkve Srednje i Istočne Europe nisu podlegle ovoj zapadnoj napasti, u njihovoj crkvenoj stvarnosti Majka Božja igra tako veliku ulogu. A budući da je mariologija most između kristologije i ekleziologije, vjerski je život u njima zacijelo još uvijek vitalan i zdrav.

Crkve Srednje i Istočne Europe ni za kakve se materijalne prednosti ne smiju odreći onoga što su sačuvale i pretrpjele i za što su se izborile. Štoviše, njihova je obveza da zapadnim Europljanima prinesu od svojega duhovnog bogatstva. To je razlog da u samopouzdanju i u poniznoj svijesti pobjede preuzmu svoju zadaću u zajedničkoj crkvenoj i svjetovnoj Europi.

8. Ako u stanici ostane zdrava jezgra, bolesna se stanica ponovno može regenerirati. Naše Crkve diljem Europe trebaju biti takve zdrave i čvrste jezgre iz kojih se oboljelo tijelo ostale Europe može regenerirati. Europu je potrebno ponovno protkati mrežom takvih čvrstih jezgra. Prije više stoljeća nadnacionalno ustrojani samostani postavili su takvu mrežu čvrstih jezgri diljem Europe. Potom su prošteništa bila mjesta takvih nadnacionalnih susreta i bitno su pridonijela stvaranju "jedne Europe".

I danas ima pokušaja oživotvorenja takvoga europskog pokreta hodočašća. Sveti Otac nam je i u tom prethodnik, organizirajući svake druge godine svjetski susret mladeži. Ta ideja prelazi okvire samoga kontinenta. Zacijelo su nezaboravni susreti mladeži u Čenstohovi, u Santiagu di Compostella, u Parizu i Rimu. Vas i sve mlade iz Hrvatske već sada srdačno pozivam na Svjetski dan mladeži 2005. u Kölnu. Sveci povezuju i okupljaju narode. Postoji ne samo partnerstvo između gradova pojedinih zemalja nego i partnerstvo svetaca. Sveučilišta su bila duhovna žarišta ujedinjenja Europe, najprije kao crkvene, ali uvijek nadnacionalne ustanove. Kako danas sveučilišna mladež može ponovno otkriti i prihvatiti ovaj izgubljeni poziv za jedinstvo u Crkvi i društvu? Jamačno su potrebne

nadnacionalne udruge studenata kao što se naziru u nekim pokretima (movimenti).

Crkva je mjesto permanentnih Duhova. Tako je ona postala Anti-Babilon. U Babilonu "Diabolos" je unio pomutnju jezika jer su ljudi svoje tornjeve htjeli graditi do neba i tako se raspalo jedinstvo među ljudima. Nisu se više razumjeli. U Jeruzalemu je Duh Sveti kao "Symbolos" (=stavljam zajedno) protiv "Diabolosa" vratio izgubljeno jedinstvo. Svaki je naime apostole čuo i razumio na svome materinskom jeziku. Ljudi su se ponovno međusobno razumjeli. Čudo Duhova nije u čudesnoj nadarenosti govorenja jezika nego u maloj riječi "razumijem te", premda si ti Hrvat, a ja Nijemac, ti Čeh, a ja Slovak, ja Ukrajinac, a ti Rus.

Morali bismo zapravo govoriti jezikom Duha Svetoga, tj. jezikom Duhova; pa bi lakše bilo postići razumijevanje i jedinstvo. Gramatika ovog duhovskog jezika ima suprotnu konjugaciju od one naših europskih jezika. Kod nas konjugacija glasi: 1. ja ; 2. ti; 3. on. Na prvome mjestu dakle uvijek misli i djeluje vlastito "ja", a tek na drugome mjestu dolazi "ti" drugoga, pa na trećemu i posljednjemu mjestu ako uopće ima vremena i mjesta - "on", naš Gospodin i Bog.

Govor Duha Svetoga ima upravo obrnuti redosljed: 1. On; 2. ti; 3. ja. Na prvome mjestu Isus Krist, Gospodin bez premca. Na drugome mjestu stoji "ti" brata i sestre, pokraj nas, a na trećemu i posljednjem mjestu je drago nam vlastito "ja". Tko po ovom redosljedu misli, govori, sanja i djeluje, postaje "Symbolos", "Symbola", tj. postaje čovjekom koji skuplja raspršeno, povezuje rastrgano, stvara jedinstvo i razumijevanje. Bitna je značajka Crkve da je katolička, tj. nadnacionalna. Zato je postala idejno polazište za mnoge međunarodne pokrete, kao primjerice za UNO.

"Crkva u Istočnoj Europi - nada ljudima". Nadbiskup Kölna u svojem biskupskom grbu nosi riječi iz Druge poslanice Korinćanima (2,7): "Spes nostra firma est pro vobis - Naša je nada za vas čvrsta." Htio bih na kraju ovu lozinku preformulirati i reći "Vaša čvrstoća, Crkve Srednje i Istočne Europe, naša je nada".

(S njemačkog preveo: N. A. Ančić)